

padca v majhnem previsu. Le kakih pet metrov me še loči od roba dvatisočmetske stene. Sam sem in nevarovan, kakih 8150 metrov visoko. Miren, kot bi šlo za nekoga drugega, se grozljivo neposredno zavedam, da samo še en gib navzgor, samo še trenutek oklevanja pomeni padec, konec.

PREPLEZANA SEVERNA STENA

Viseč na konicah drevenecih prstov in opirajoč se na zdrsavajoče zobe derez odplezam navzdol. Občutek popolne izčrpanosti me prevzame v trenutku prenehanja neznosne napetosti, ko dosežem snežno vesino in se lahko prislonim v strmino. Omahujem v hromeči slabosti in poskušam počivati. Zaman, vse zaman! Bom moral odnehati tako blizu vrha?

Z vso bitjo se oklenem zadnje možnosti in znova poskusim naravnost navzgor. Tokrat moram uspeti, sicer mi bo preostal edinole umik, pa še ta bo pod težo neuspeha in utrujenosti zelo negotov. Po centimetrih se v napeti igri ravnotežja goljufam kvišku. Borim se za skromno oporo v zasneženih plateg. Cepin in dereze presunljivo škrtajo v gladki skali. Tik pod robom stene me zaustavi opast. Pod menoj se grezi dva tisoč

metrov globok prepad, do rešilnega roba stene pa me ločita samo še dva metra, ki bosta najtežja v vsej smeri. S težavo ohranjam ravnotežje, obenem s cepinom počasi kopljem nabuhlo gmoto opasti. Ko postane sneg pretrd in roka preutrujena, za nekaj trenutkov obmirujem, potem pa se tesno prižmem ob opast, izvesim se nad globino, zavihtim cepin proti vrhu opasti in ko dobro zagradi, se zavihtim še sam. V trenutku največje zbranosti se s pomočjo proste roke in kolen prekopalim na drugo stran, iz mraka senčne severne stene v sonce zahodnega pobočja, iz shrlljivega zatišja v vihar, iz grožnje padca v upanje skorajšnjega vrha.

Omamljen od naporov in napetosti zadnjih trenutkov se zvrnem v položno vesino. Hlastajoč za zrakom obležim na tleh. Kopljem se v soncu, vame pa butajo sunki orkanskega zahodnika. Mračni prepad, ki se odpira tik za mojim hrbtom, se zdi le še grozljiv spomin. Preplezal sem severno steno Čo Oja!

»Končano je,« me boža šepetanje blaženih misli v presledkih med krčevitimi hlastljaji, ko se zdi, da mi bo raztrgalo pljuča. »Do vrha je le še hoja...«

KRMENSKA GRAPA IN GRAPA V MALNIH (LEZINARSKA GRAPA)

STRMA DIVJINA NAD TREBUŠO

MARJAN BRADEŠKO

Trebuša, ena od najlepših dolin, kar jih je pri nas, je z obeh strani obdana s strmimi, celo skalnatimi bregovi, ki so divje razdrapani in prerezani s številnimi grapami. Nad vsemi seveda kraljuje Gačnik, je pa še cel kup manjših, nekoliko lažjih, pa vendar zelo zanimivih.

V Trebušico se kot levi pritoki iztekajo vsaj tri pomembnejše grape. Tokrat sem se namenil pokukati v Krmensko grapo in grapo V malnih. Pri Krtovsah sem se spustil še nekaj korakov ob desnem bregu Trebušice in čez visečo brv prestopil na drugo stran, kjer je malo naprej iztek Krmenske grape. Naravnost po dnu struge sem se odpravil, saj so bregovi še strmejši. Prav na začetku stoji manjša elektrarna, ki je glavni razlog za to, da so vsi slapovi, ki sledijo, brez vode. Zajetje je namreč višje in voda po ceveh obide najožji del, nekakšna korita, v katerih bi bili sicer lepi slapovi.

Korita sem po bregovih nekako obšel, naprej pa grapa ni posebno zanimiva. Veliki balvani ležijo razmetani vsepovsod, pa staro, trhlo drevje in voda nekako ubira svojo pot med prvobitno naravo. Ko se pojavi travnik, smo že pod zgornjo cesto v Gorenjo Trebušo. Mimo Krmenka (prileten gospodar me je na pragu

hleva pozdravil z 'Živjo') sem jo po njej ubral proti Ščuri in na desni že zaslišal šumenje, ki prihaja iz grape V malnih. Ko se cesta obrne navzdol, so pod nami v grapi tri hiše - vse še vzdrževane, čeprav ne vse s stalnimi prebivalci. Pri eni se je zjutraj še kadilo z žara. Nekoč so tu morali biti mlinci, saj sicer ne bi imela grapa takega imena.

ŽVEPLENI IZVIR

Pri zadnji hiši, če gremo od vrha navzdol, se začne divji spust vode. Tu se grapa dokončno pogrezne. Drug za drugim si sledijo štirje slapovi, ki padajo čez strehaste prelome, obložene z lehnjakom. Stebrički lehnjaka visijo kar v prazno, le voda se pomuzne obnje, ko pada v tolmine. Čar prvih treh slapov pa se kar nekako izgubi, ko se po ozki stezici, ki vodi levo nad tretjim slapom, in po strmem gozdnem pobočju spustimo dol, v vznožje četrtega. Ta je pravi mogočnej in lepoteč, še bolj pa njegova okolica. Dobrih dvajset metrov visok prelom je razlog, da voda omahne v vsej svoji lepoti. V sredini je zrasel trebušast lehnjakov steber, ki je slap razdelil v dva dela. Ko ga gledamo od spodaj, je močnejši desni curek. Na levi, bolj pod vrhom, je velika votlina in tudi pri dnu se

Grapa v Malnih

pregrada strehasto zaključiti. Tu se pokaže vsa umetnost stvarstva.

Navzdol sem nadaljeval po desnem bregu, kjer voda kmalu spet izgine izpred oči. Tokrat pade prek še bolj nalomljene stene kot zgoraj, razdeli pa se celo v tri curke. V vznožje tega slapu sem se podiral po desni. Četudi se vse sliši zelo preprosto, je vendar potrebno veliko previdnosti, da se ne zgodi kaj hudega. Nič manj nevarno ni kot v gorah. - Prečkal sem vodo in kmalu je bilo treba v levi breg. Kakšnih osem metrov visoka stopnica prekrine tok vode, ki med šopi marjetičastolistnih nebin in kalužnic pade v globino. Lepa lehnjakova stehica zaključuje zadnji večji slap v tej grapi. Potok zdaj teče prek številnih plošč in žlebov in se v manjših slapičih podrsava v modro zelene tolmane. Posebej zanimiv je povsem okrogel kotliček sredi manjšega tolmana, globok dva metra. Še nekaj ličnih tolmunov je v grapi, pa zanimiv poševen žleb, nad katerega visi krepka streha. Kake štiri metre drsi voda in dolbe že zdaj globok tolmun. V stoletjih ga bo še poglobila, če ga ne bo kakšna divja povodenj zasula. Lepota narave je tudi v njeni divjosti in nepredvidljivosti.

Struga se še nekoliko zoži, nasprotni breg pa se vse bolj bliža. Skozi drevje se že sveti bel prod ob Trebušici, obenem pa močno zasmrdi po žveplu - kot v najbolj umazanih dneh v najbolj umazanih mestih. Pa ni nič nevarnega ali

umazanega, ampak le velika znamenitost - žvepleni izvir. Kakšnih deset metrov navzgor od mesta, kjer se voda iz grape izlije v Trebušico, privre izpod stene drobčen izvir smrdljive vode, polne žvepla, ki odlaga močno belo usedlino. Malo sem jo tudi obližnil, pa ni okusa nič drugačnega od navadne, le močan vonj ima. Ko se znamenite vode nagledaš, je treba priti še prek Trebušice na drugo stran. Tokrat je bila kar precej deroča. Čevlje sem obesil okoli vratu, hlače zavihal krepko prek kolen in jo uspešno prebredel. V noge je sicer zeblo, pa so se v čevljih, ko sem jo ubral nazaj proti Krtovšam, kar kmalu spet ogrele.

SRNA GRAPA

Voda četrte večje grape z leve, ko se peljemo po novi cesti proti Gorenji Trebuši, končuje svojo pot z manjšim slapičcem, ki ga vidimo kar s ceste. Tu si obujemo krepke planinske čevlje, da v bregovih ne bo preveč drselo, in se zaženemo levo od slapiča navzgor. Komaj se rahlo vzpnemo in ozremo desno, kjer bi morala biti voda, je že ni več videti. Pod nami zazijajo silna korita, dobesedno tuneli, gladki žlebovi, vrezani globoko v skale. Brez zaresne opreme ni možno niti pomisliti na prehod. Zato pač očem ostane skrit najlepši kos divjine. Slišati je slapove, šumenje v tolmunih, kdaj pa kdaj pa z roba uzremo tudi kakšen penec se curek, ki se premetava čez kotlice. Nekoliko se grapa oddolži samotnemu obiskovalcu šele na vrhu korit. V lepem slapu omahne v globok, čudovito zelen tolmun, ki napolnjuje nekakšen kotel. Vsaj pet metrov globine bi mu prisodil na prvi pogled. Iz njega se voda preliva čez rob, od koder izgineva na divjo pot v temno tesen.

Mi gremo naprej, mimo še enega tolmana, kjer si voda pravzaprav zadnjič odpočije, preden se vrže v globino. Od tu naprej se svet zravna in grapa naredi zavoj v obliki črke S. Žarki sonca kukajo skozi streho krošenj in se bleščijo na vodi. Skačemo levo in desno, zatem se pojavijo dolge, položne gladke plošče, čez katere nežno polzi potoček in v stoletjih urezuje posamezne žlebove. Čez dalj časa se grapa spet bolj stisne med bregove, ozek del pa obidem na levi. Kmalu pred nami postane svetleje, gozd se razredči in pogled se ob velikanskem rdečem skalnem stopnišču ustavi na modrem majskega nebu. Ta prelom je nadaljevanje tistega, ki nam pot zaustavlja že v sosednji Mkcovi (Makčevi) grapi, le nekoliko manj strm je. V spodnjem delu je lep slap, v srednjem pa voda curlja prek skal na vseh mogočih mestih, vendar vseeno oblikuje nekako dve polovici. Prehod je dokaj enostaven. Ob vlažnih skalah, obilno poraščenih z marjetičastolistno nebino, se vzpenjamo po levem delu stopnišča. Kakšen kranjski jeglič previdno kuka iz razpok

v stenah, veliko pa je tudi mastnic. Že v zgornjem delu preloma se voda, potem ko se z vrha požeze v majhnih slapovih čez dvojni skok, stisne čisto na našo desno, pod skalno steno, v tenak curek vode, ki je ta grapa ne premore toliko kot sosednje.

Nekoliko naprej od vrha preloma prečka grapo prek kamnitega mostička stara, opuščena stezica, ki ji nekoliko višje dela družbo novejša cesta. Ko prekoračimo obe, se spet pojavijo gladke plošče, prek katerih se voda podrsava v manjših slapičih. Pojavi se tudi še čisto pravi slap, kakšnih sedem metrov ga je in ima dva curka. Vodo namreč razpolovi lep lehnjakov stebriček, ki se je prislonil na sredino skalne stopnice. Ploščate skale so tudi še zgoraj, va-

nje pa je vrezanih polno drobnih žlebičkov. Prav za konec našega obiska in za lepo slovo od samotne grape nas pričaka še star, odlično ohranjen mlin. Ima še čvrsto, z mahom obraščeno kolo, v hišici pa vse, kar je potrebno za mletje. Zato je tudi zaklenjen - morda ga kdaj spet oživijo. Zgoraj je zajezitev, iz katere vodijo ostanki korita, po katerem je bila voda napeljana na mlinsko kolo. Voda, kolikor je še je, je sicer tudi tu še živahna, vendar je vse več grmovja in grapa ni več izrazita. Poslovimo se od nje in se usmerimo levo, proti travnikom nad Makucem. Ko naletimo na cesto, gremo lahko desno od Makuca in mimo Hlipovca po robu dol v Krtošče. Sam sem jo raje ubral levo po cesti čez grapo tja proti Gorenji Trebuši.

27. AVGUSTA 1992, JAVORNIK, 1240 METROV NAD MORJEM

POLETNA NOČ

RAFKO TERPIN

V malinovju sem čepel debelo uro. Sonce se je nagnilo čez izpostavljen obronek, v mojo rupo so se spotegnile tople poletne sence. Za prve obrobne krošnje se je vgnezdila prijetna skrivnost. Mušice niso imele nobenega opravka z gozdno tišino. Med obloženimi vejami zrelih in manj zrelih plodov so se spravile na moje skoraj nago telo in me na gosto opikale. Ena me je v popek. Hitel sem napolniti kanglico. Eno že moram, sem si dopovedoval, druga lahko počaka na jutri.

Zgodilo se je.

Naložil sem kramo na hrbet in se potegnil ven iz zelene rupe. Še sem lovil vroče sonce in ono mene. Na ovinkih tam nad Polharjem me je prav sekalo po plečih. »Ti nerga,« sem mu jih klatil, »do konca ne odnehaš, a?« Polhar je že spal, zvezdogledov nad njim ni bilo čutiti. Svetel dan je še stal nad Vodicami. Sv. Duh se je prav kopal sredi luči.

MISLI NA NEKI MINULI AVGUST

Na Javornikov vrh sem se spravil kar po južnem grebenu. Z obrobja hribovskega pašnika sem stopil v prvo vrsto strnjenega bukovja. Na odprtem, tik pod vrhom, so mi dušo preplavile plavine. Širne in globoke so me vzele vase. Kdove kje so se vstopile v umazan oranž, pod katerim so se v lilasto sivino potunkali gozdnati grebeni. Povodenj mehkega mrča je skrila vrhove in doline. Pomagati si bom moral s sanjami, sem bil trden, ko sem lezel na razgledni stolp vrh hriba. Čakal je tam. Bukove krošnje v sosesi so se že bile ogolile, težek, nezrel žir je upogibal veje.

Tako! Zdaj boš moja - javorniška noč! Tu te počakam, tu te zalovim in izpijem! Prvi podiček bo spalnica, tu si razgrnem vrečo. Drugi podiček nad krošnjami bo bivalna soba; tam, se smejem, bom bral, škilil na teleškil in se pomenkoval s svojimi. Tako bo. In večerjal bom. Privoščil si bom le stežka obvarovani pir pa pofikal bom romantiko sončnega zahoda in vzhoda.

Tako, pribijem. Brezvetrja ni čutiti. Moje leseno gnezdo je zalebdelo v prostoru plavega.

27. avgust! Moj sine ima danes devetnajst let. Nisem prepričan, da bi me povsem resno jemal, če bi mu namignil na leto 1973. Zdaj je že sam svoj, nekaj korakov mu še manjka do staršev. Se bo že zgodilo. Bova potrpekla.

Tistega dne, ko smo ženo odrajtali v porodnišnico, sem bil opletav. Ves dan skoraj nisem vedel, čigav sem. Vsi režanci so me bili polni, zdaj sem objemal tega, zdaj onega. Kako je že bilo? Da, s kavča mi je dala vedeti: Zdi se, da zdaj pa bo! Alabolt! In sem jo vzdignil. Poskušala sva si narediti prijazno vožnjo v Ljubljano. Koliko dobre volje je imela v sebi ta moja ženska! Noč je počnela pozneje...

Na zgornjem podičku srebam zlato pivce, plohi so gorki od dolgega dne. Neznansko dobro mi je. Na blagem vetrčku ni muh. Sonce ima še dva metra do bukovc. Sedem proč je, skoraj firkic na osem. Pirnatova kočja je svetla in tiha. Prazna. Čez Javornik je zadihala jesen. Blag topel vetrč se je prismukal z laške strani. Nekaj moram potegniti nase.

Ti pob moj! Saj nisem vedel tistega hudega dne, da te čakam. Trpel sem s tvojo mamo, fant, veš, skoraj nič nisem mislil nate. Nič! Veš, vsa hiša je dišala le po tvoji mami!